

INFORMATIK I ETT 10 000 ÅRIGT PERSPEKTIV

5 000 år bakåt och 5 000 år framåt

VEM ÄR JAG?

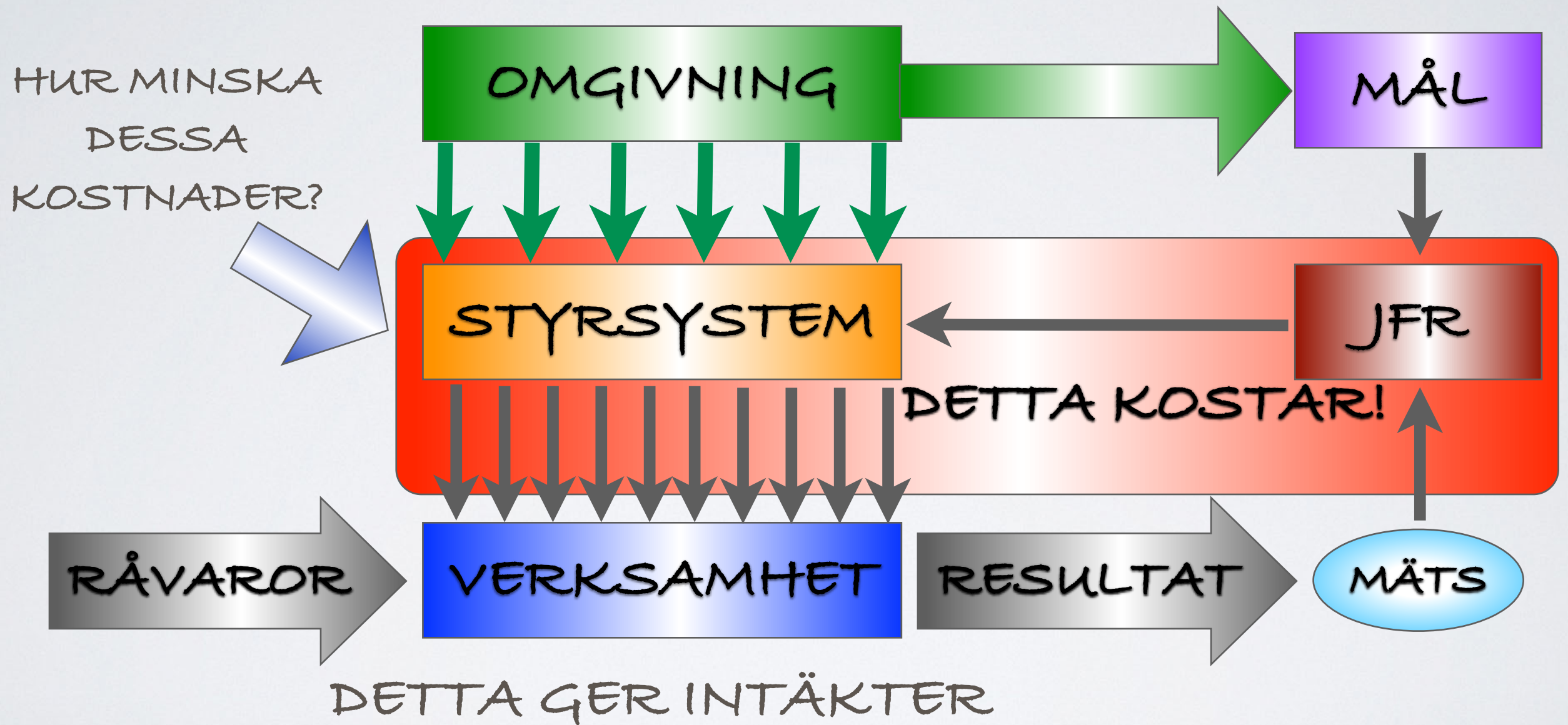
- Per Flensburg, professor emeritus i informatik vid Högskolan Väst (per@flensburgs.se)
- Har arbetat vid olika universitet och högskolor i 47 år (Lund, Köpenhamn, Växjö och Trollhättan)
- Njuter numera mitt otium cum dignitate i Tärby utanför Fristad
- Det här föredraget finns på <http://perflensburg.se/10000>

INFORMATIK

- Handlar om hur man på bästa sätt ska kunna utveckla och konstruera (datoriserade) informationsbehandlingssystem som fungerar bra, är lätta att använda och sparar kostnader åt organisationen
- Numera handlar ämnet mycket om sociala media, IT i offentlig verksamhet och om effekter på samhället
- När ämnet startade 1966 fanns det inte något informationssystem i de flesta företag.
- Därför började man från scratch med att utveckla dem.
- Detta kallas för **systemutveckling** och man använde sig av en **systemutvecklingsmodell**

STYRT SYSTEM

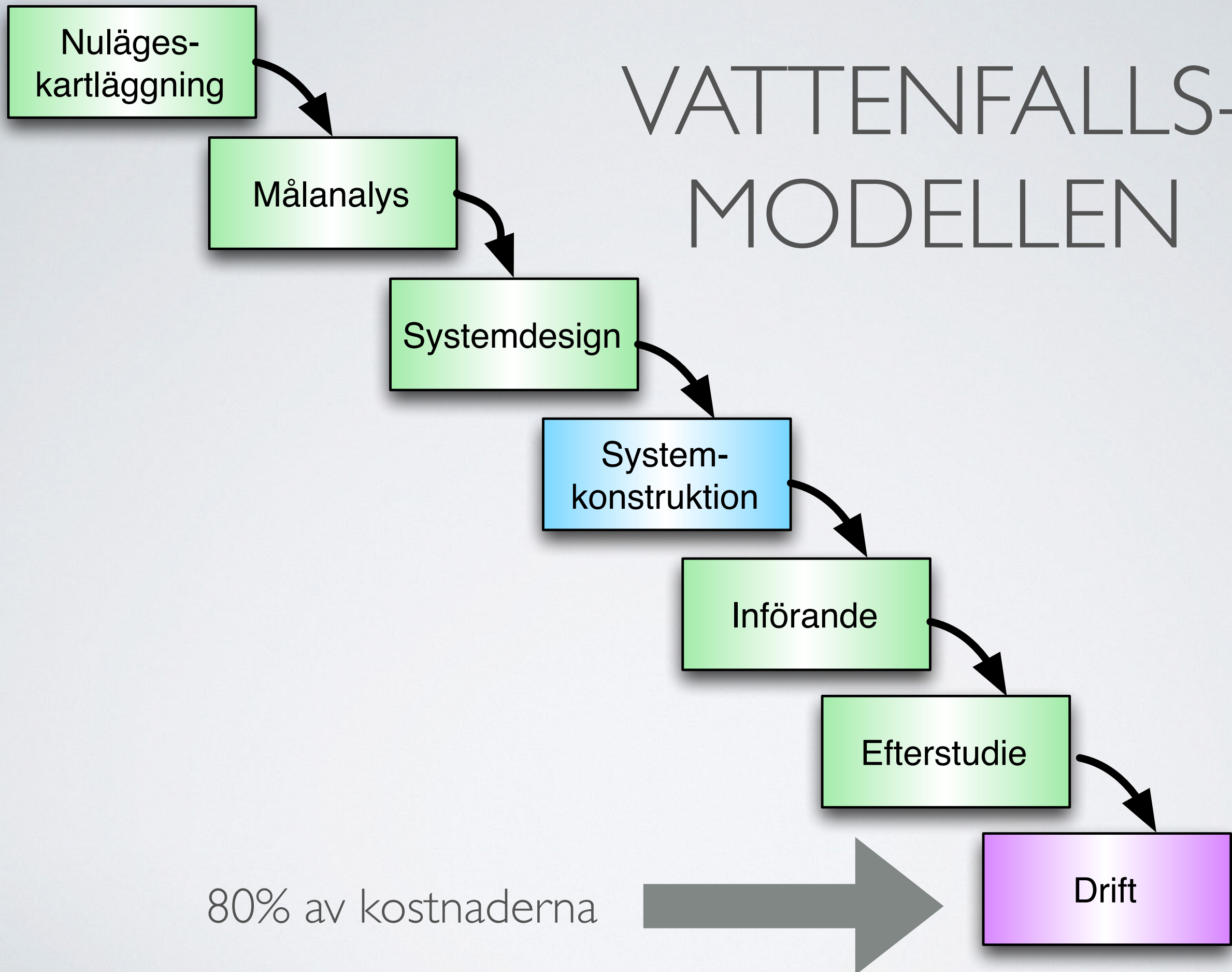

SYSTEMUTVECKLING 1967

- Hur fungerar företaget? (Nulägeskartläggning)
- Hur vill man det ska fungera? (Målstudie)
- Hur ska den nya verksamheten utformas?
(Systemstudie)
- Konstruktion av det nya systemet (programmering, konfigurerering)
- Införande (utbildning, registeruppläggning etc.)
- Hur gick det? (Efterstudie)
- Detta var kärnan i dåvarande informatiken (ADB)

VATTENFALLS- MODELLEN

80% av kostnaderna

MÄNSKLIGHETENS GRYNING

Hur det hela började

Redskapen ökade människans förmåga och gav henne på så sätt mer tid

Redskapen åstadkom också en delning av arbete och ekonomi

EKONOMI?

- Några var bättre på att göra redskapen och några var bättre på att använda dem
- Genom att dela upp arbetet utnyttjades varje persons förmåga och stammen som helhet vann på det
- Men spjuttillverkaren måste lita på att jägarna gav honom mat och jägarna måste lita på att spjuttillverkaren gav dem goda och effektiva spjut
- Detta krävde information för att bli rättvist
- Och dessvärre kontroll.

DEN FÖRSTA APPEN

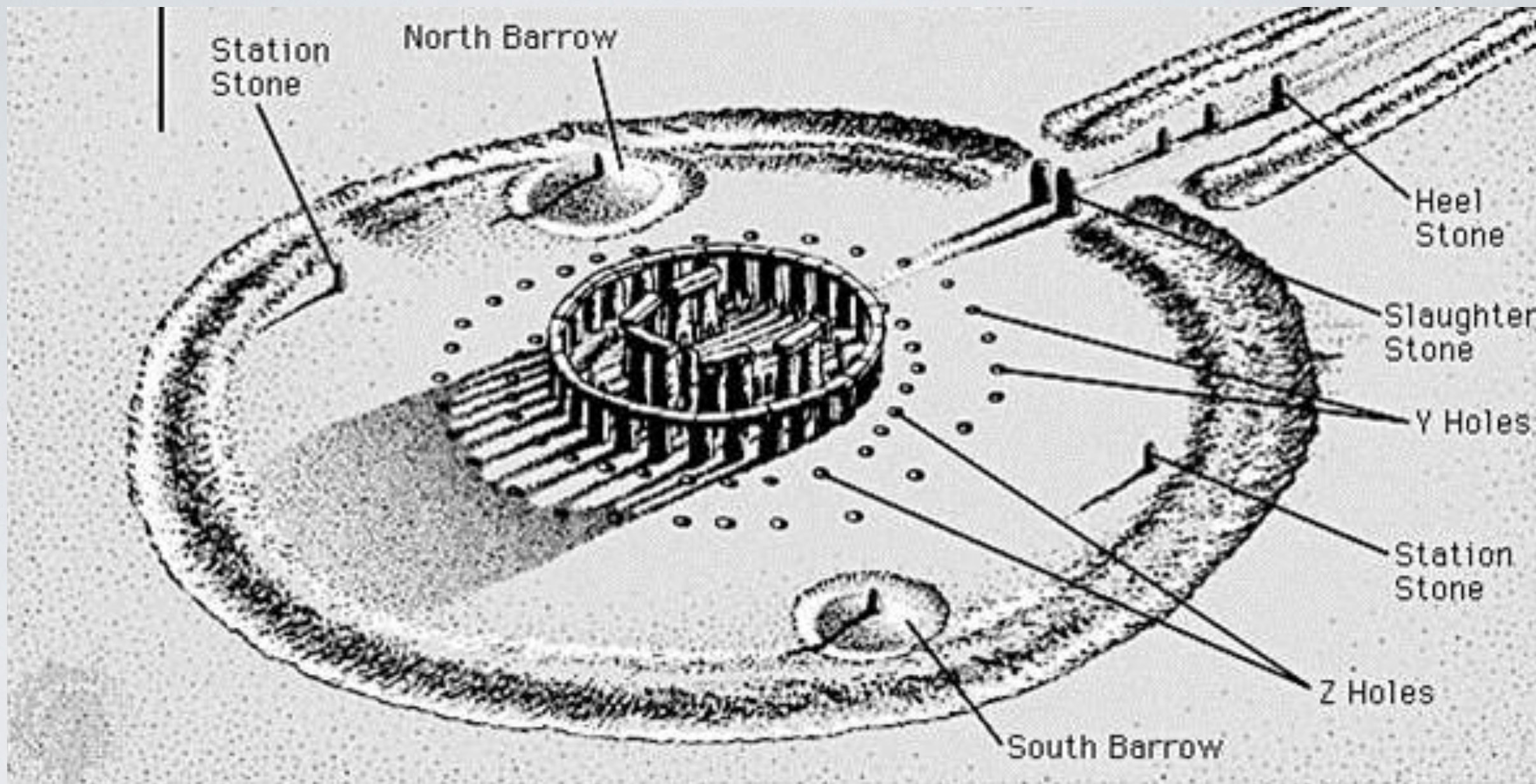

STONEHENGE

3100 år f Kr, dvs 5000 år sedan!

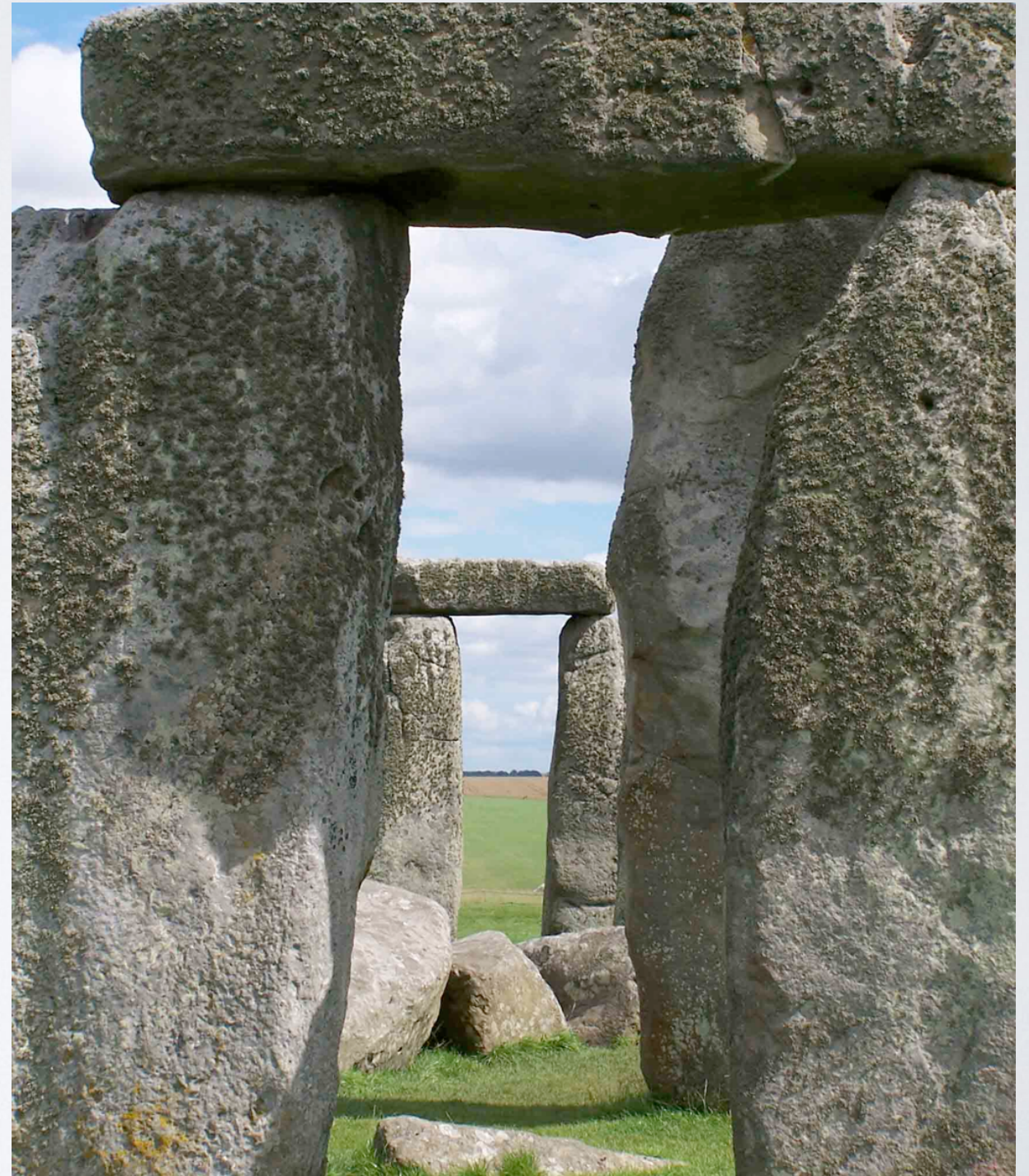

MONUMENTET VAR STORT...

MEN VAD VAR STONEHENGE?

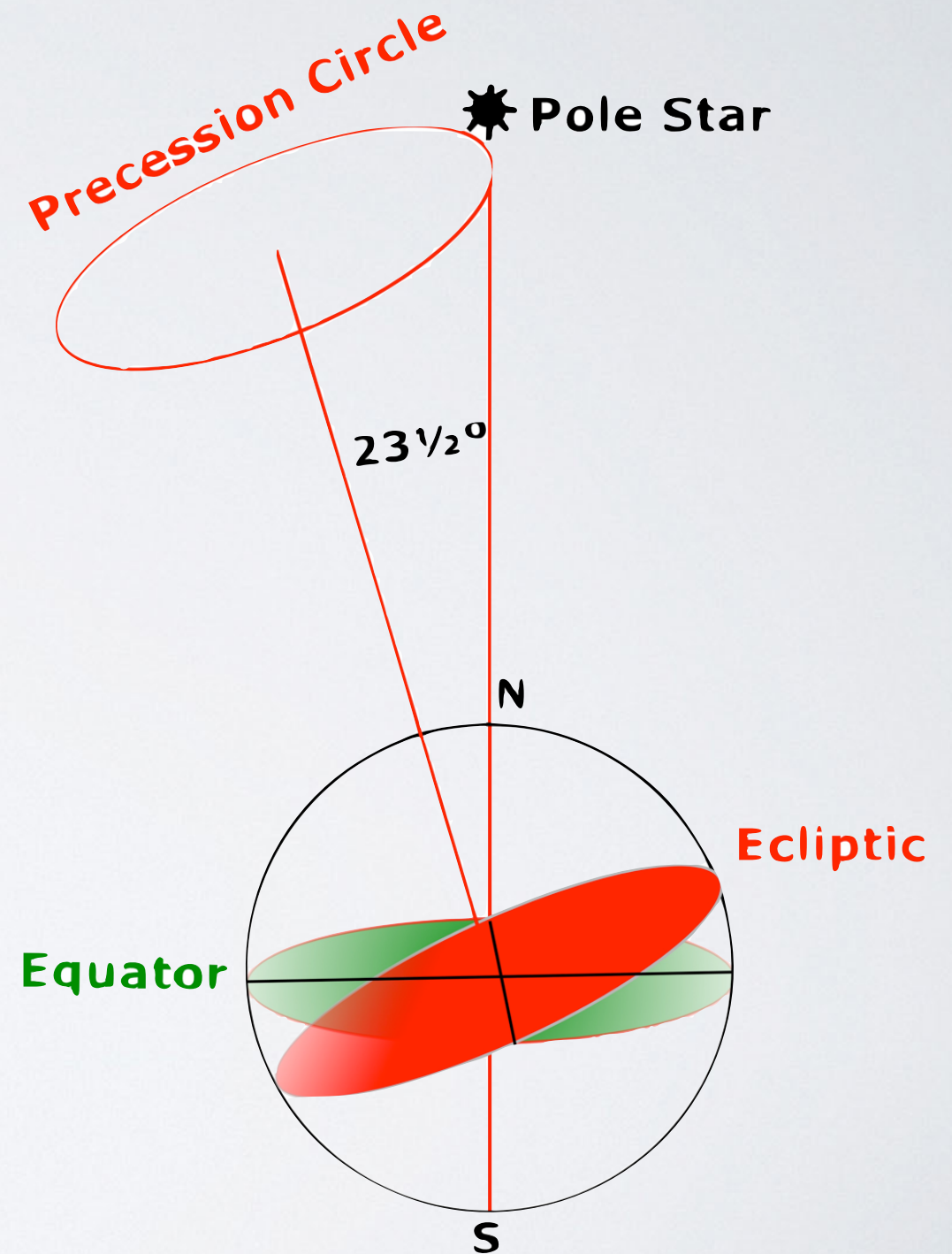
- Man vet inte riktigt, men troligen var det en sorts kalender.
- Vid sommarsolstånd, vårdagjämning etc. gick solen upp i speciella valvbågar om man stod på vissa ställen.
- På så sätt visste man ungefär datum

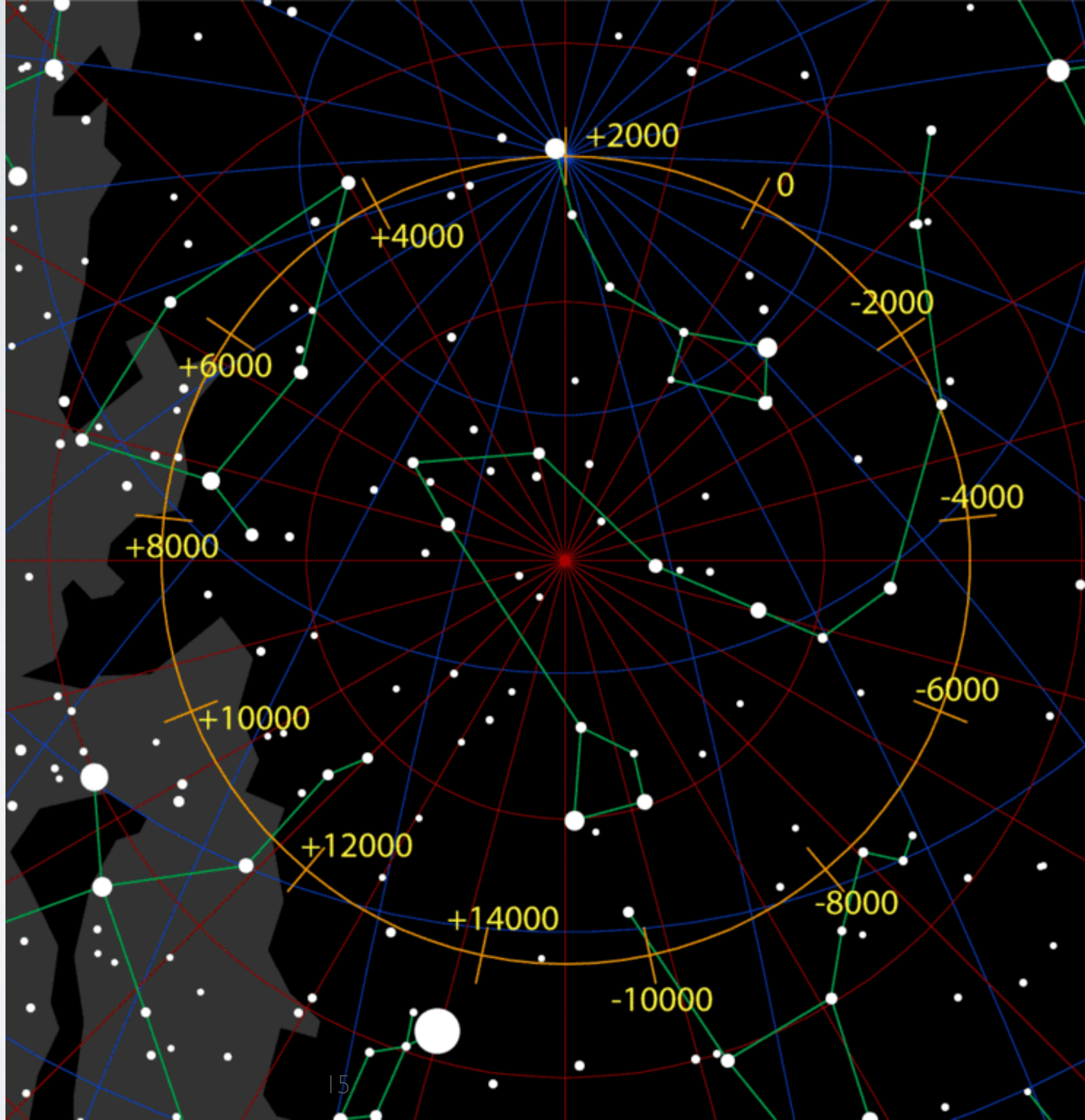

PRECESSIONEN

- Jordaxeln lutar $23,5^\circ$ mot det plan jorden rör sig i runt solen (Ekliptikan)
- Men den rör sig också runt i en cirkel på ca 26000 år.
- Så nu stämmer inte kalendern...

POLSTJÄRNNAN GENOM ÅREN

VARFÖR ÄR STONEHENGE EN APP?

- Det finns ett program, nämligen kunskapen om datum då solen visar sig i vissa valvbågar.
- Det finns användare, nämligen prästerna
- Det finns systemutvecklare: De som räknar ut var stenarna ska stå
- Det finns programmerare: De som placerar stenarna på rätt ställe
- Det finns tekniker: De som hugger ut stenarna

KILSKRIFT

DEN FÖRSTA CIVILISATIONEN

- De första fragmenten från högre civilisation är de sumeriska kilskriftstavlor från ca 2500 BC
- De var i själva verket fastighetsförteckningar, taxeringslängder, rekvisitioner och annan administration
- Det innebär att man sparade informationen för senare bruk och att det fanns rutiner för bruk och uppdatering, kort sagt grundläggande funktioner i ett informationssystem!
- Alltså är informatik en mycket gammal vetenskap!

ÄLDRE CIVILISATIONER

- De äldre civilisationerna hade alla en stark ledare och täckte en stor yta
- För att hålla hop riket fanns det rimligt självstyrande provinser, men de hade ingen stark armé. Den fanns centralt
- Det krävdes god kommunikation mellan centrum och periferi. När denna kommunikation fallerade, försvann civilisationen

MEDELTIDEN

GILLEN OCH KÖPMÄN

- En del hantverkare, t.ex. smeder, fick mer makt om de slöt sig samman i s.k. gillen
- Hantverkarna skapade viktiga ting och köpmännen hjälpte dem att både sälja sakerna och skaffa råvaror
- Kryddor, salt, juveler, kol etc. tillhandahölls också av köpmännen liksom mat för både folk och få i städerna
- På så sätt skapades handel och företag uppkom
- Man gjorde långa resor för att få tag i eftertraktade varor
- Allt detta krävde information och informationsbehandling

AFFÄRSINFORMATION

- Lagerstyrning
- Kundregister
- Ordermottagning
- Det man handlade med var antingen mycket dyrt (juveler, kryddor m m) eller sånt som behövdes för att överleva (salt, redskap, kol m m)
- Den dubbla italienska bokföringen introducerades av Luca Pacioli år 1494, men muslimerna använde samma principer redan på 1200-talet

INDUSTRIELLA REVOLUTIONEN

INDUSTRIELLA REVOLUTIONEN

- Införde arbetstimmar i fabrikena och konkurrens
- Fabrikena behövde många och, på grund av konkurrens, underbetalda arbetare och på så sätt skapades industrisamhället
- Arbetarna organiserade sig i fackföreningar med strejk som det ultimata vapnet och efter 200 år fick de rimliga arbetsvillkor och lön
- I början av 1900-talet introducerade Taylor scientific management och löpande bandet infördes
- Detta innebar en strikt åtskillnad mellan utförande och planering av arbete

URSPRUNGLIG GRUNDIDÉ

- I det kapitalistiska samhället råder konkurrens.
- Ett viktigt konkurrensmedel är priset
- Att minska kostnaderna för framställning av varor och tjänster är därför mycket viktigt
- En stor del av kostnaderna består av administration
- ADB handlade om metoder för att minska de administrativa kostnaderna

ADMINISTRATION

1. Vad har gjorts?
  2. Vad skulle ha gjorts?
  3. Hur blev det?
  4. Vad kommer att göras?
  5. Hur ska vi förbättra resultatet?
- Uppföljning
- Planering
-
- ```
graph LR; Q1[1. Vad har gjorts?]; Q2[2. Vad skulle ha gjorts?]; Q3[3. Hur blev det?]; Q4[4. Vad kommer att göras?]; Q5[5. Hur ska vi förbättra resultatet?]; U[Uppföljning]; P[Planering]; Q1 --- U; Q2 --- U; Q3 --- U; Q4 --- P; Q5 --- P;
```



# PROBLEM MED DENNA MODELL

- Olika uppfattningar om målet, mätning etc
- Intressenter och intressentmodellen
- Mekanistisk syn på tillvaron
- Styrsignalernas verkan inte alltid uppenbar
- Människorna i organisationen reagerar oförutsett





# INFORMATIK I SVERIGE



# INFORMATIKENS FADER

Systemteori

Operationsanalys

Rationalisering

Börje Langefors



ADB



# INFOLOGI

- Börje hävdade att det var en skillnad mellan data och information
- Data var meningslösa symboler medan information var något som kunde användas av människorna
- Informationens betydelse för företaget betonades och Börje hävdade att med hjälp av datorer kunde man snabba upp databehandlingen
- Detta kallade Börje för infologi



# ORGANISATIONSFÖRFRÅGOR

- Under andra världskriget växte behovet av snabba numeriska beräkningar
- Detta ledde till ett helt nytt ämne: Numerisk analys (NA)
- De första datorerna tillverkades av numeriska analytiker och användes för numeriska tillämpningar
- Eftersom datorer var dyra och NA redan använde dem så samlokaliserades helt enkelt numerisk analys och ADB



# KONSEKVENSER

- ADB kom från samhällsvetenskap och samlokaliseras med naturvetare och ingenjörer
- Konflikter var oundvikliga eftersom ingen förstod den andres problem eller fattade vad de skulle användas till
- ADB blev i praktiken uppdelad i en teknisk del, ledd av Janis Bubenko och en företagsinriktad ledd av Börje Langefors
- Börje fick äran men Janis fick pengarna
- Båda levde i samma kvarter (Thulehem) i Lund. Börje är död nu

# JANIS

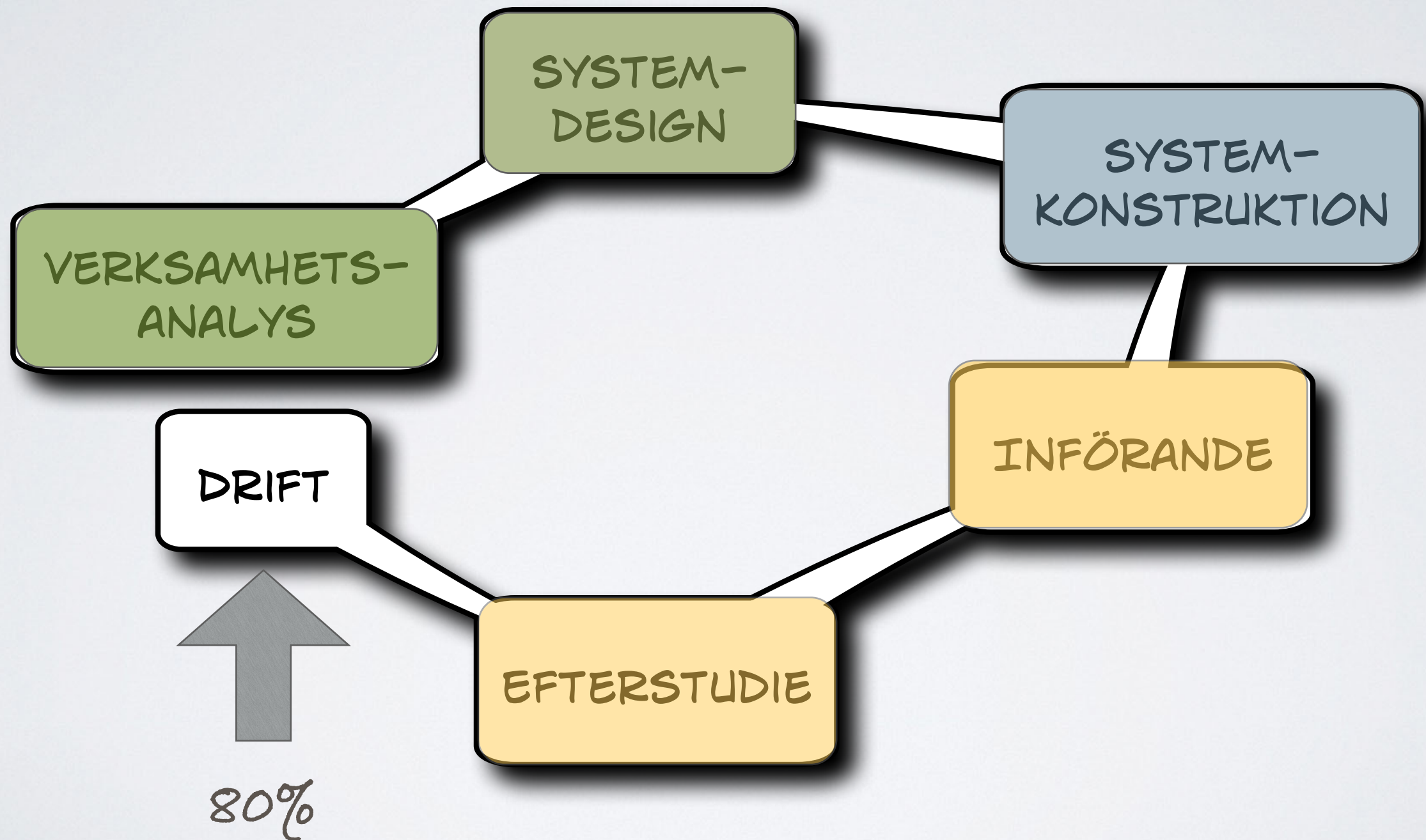




# UTVECKLINGEN AV IS

- 1:a generationen: Rationalisering av en funktion, till exempel lagerhantering. -75
- 2:a generationen: Renodlingen av processen, såsom order, lager-faktura, affärssystem 75-85
- 3:e generationen: Integrering av hela företaget, standardsystem, IRM, ERP 85-95
- 4:e generationen: Integration över hela leveranskedjan, alltså flera företag. 95-05
- 5:e generationen: E-förvaltning 05-15

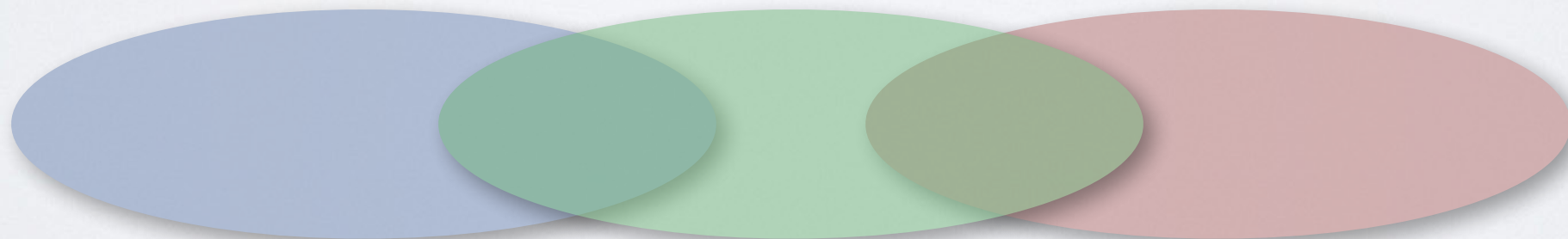
# SYSTEMUTVECKLINGSMODELL



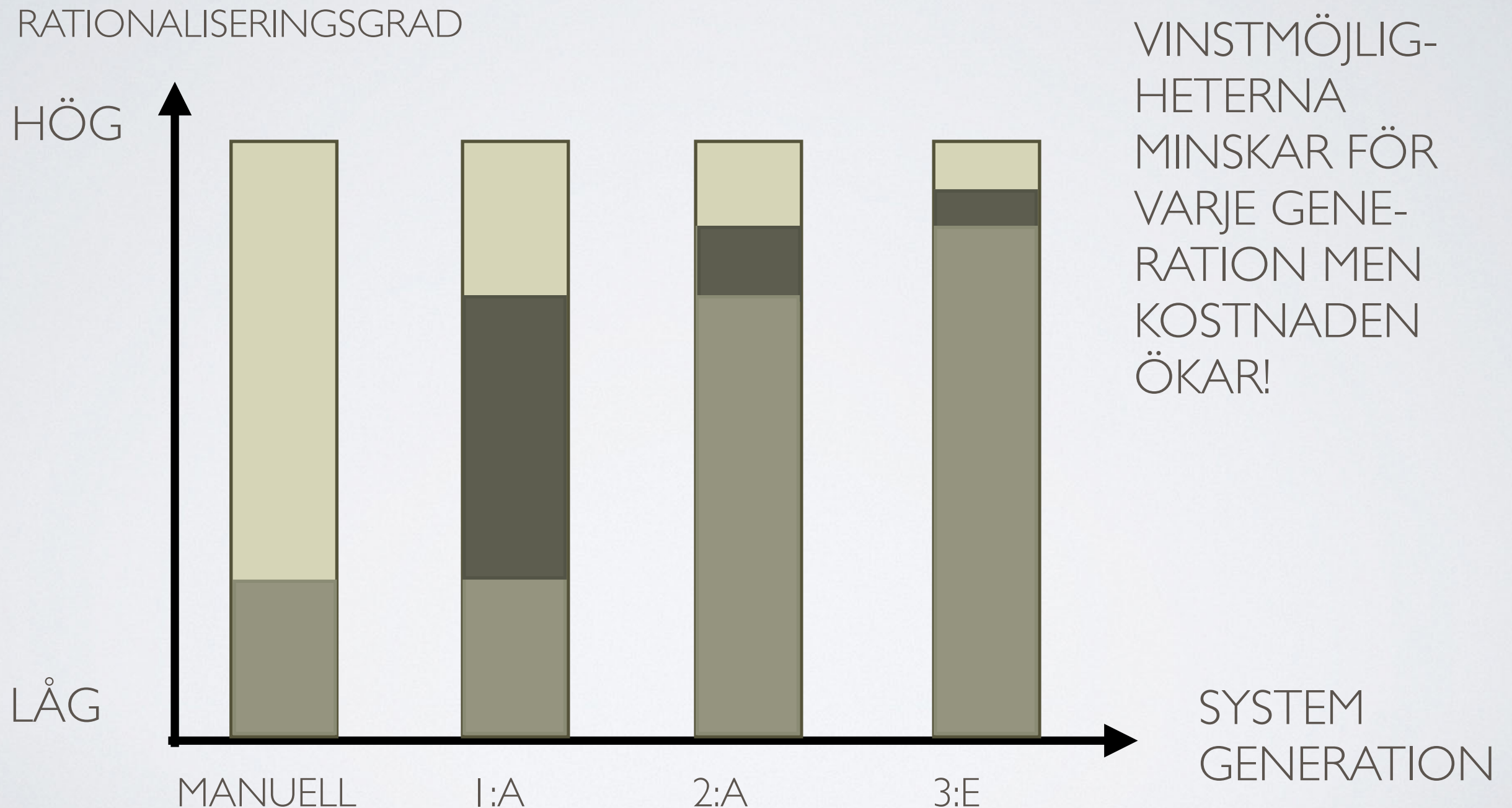


# UTBILDNING

- 1975 startade systemvetarlinjen (senare)  
-program
- Men det fanns fortfarande mycket överlappning mellan företagsekonomi, informatik och numerisk analys-
- Cobol, operationsanalys, systemutveckling och datorteknik fanns med i undervisningen



# SYSTEMUTVECKLING ÄR OBSOLET





# SYSTEMUTVECKLING IDAG

- Man skulle tro att systemutveckling inte är intressant idag. Men det är den!
- Fast idag menar man egentligen "systemunderhåll".
- Det handlar om att anpassa befintliga system, lägga till nya system och få de gamla systemen att prata med varandra
- På Högskolan Väst har vi ett mycket modernt program kring detta



# DATORN

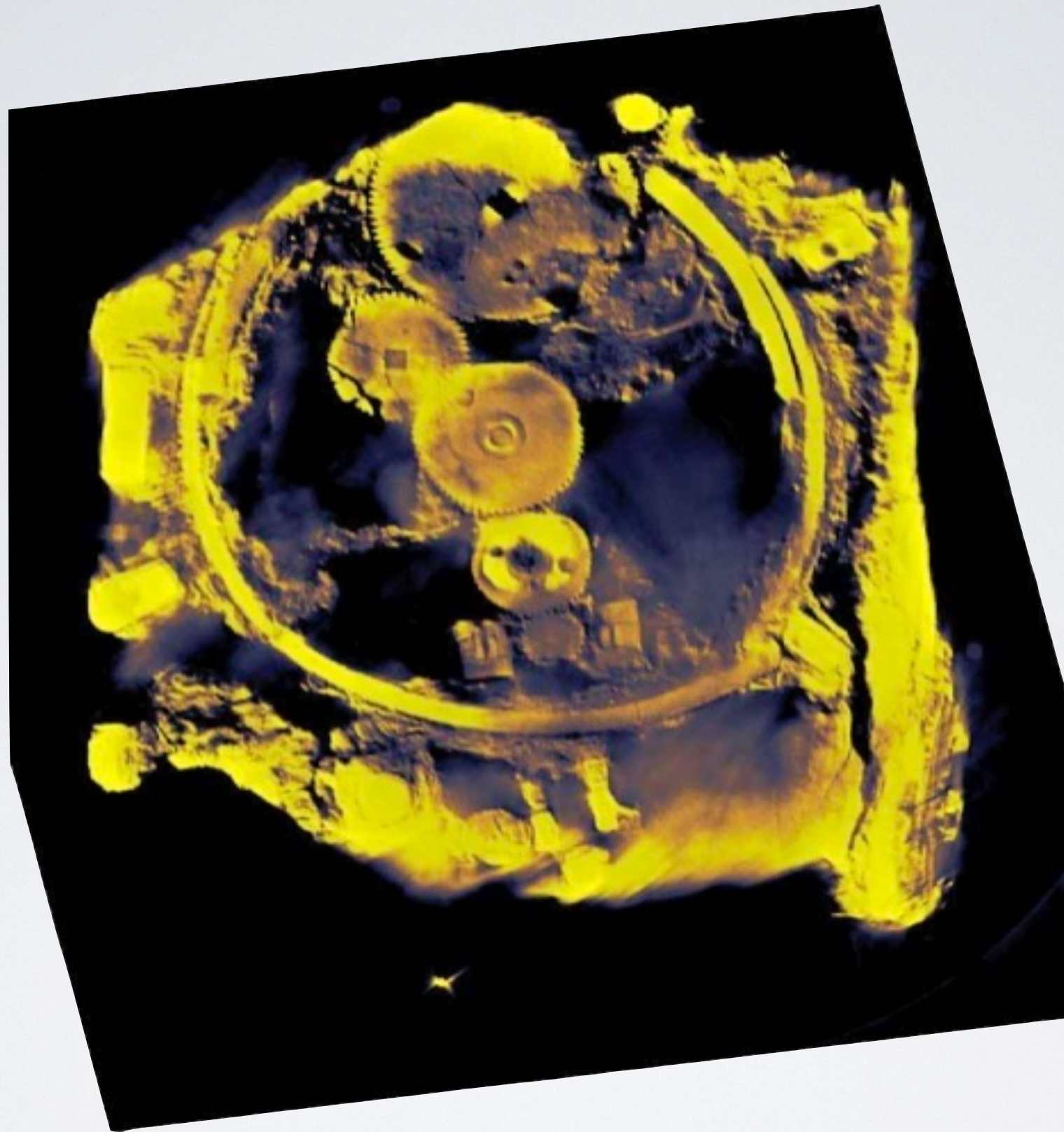
från kugghjul till IC-kretsar





**Antikythera Mekanismen 100 BC**





# Antikythera Mekanismen





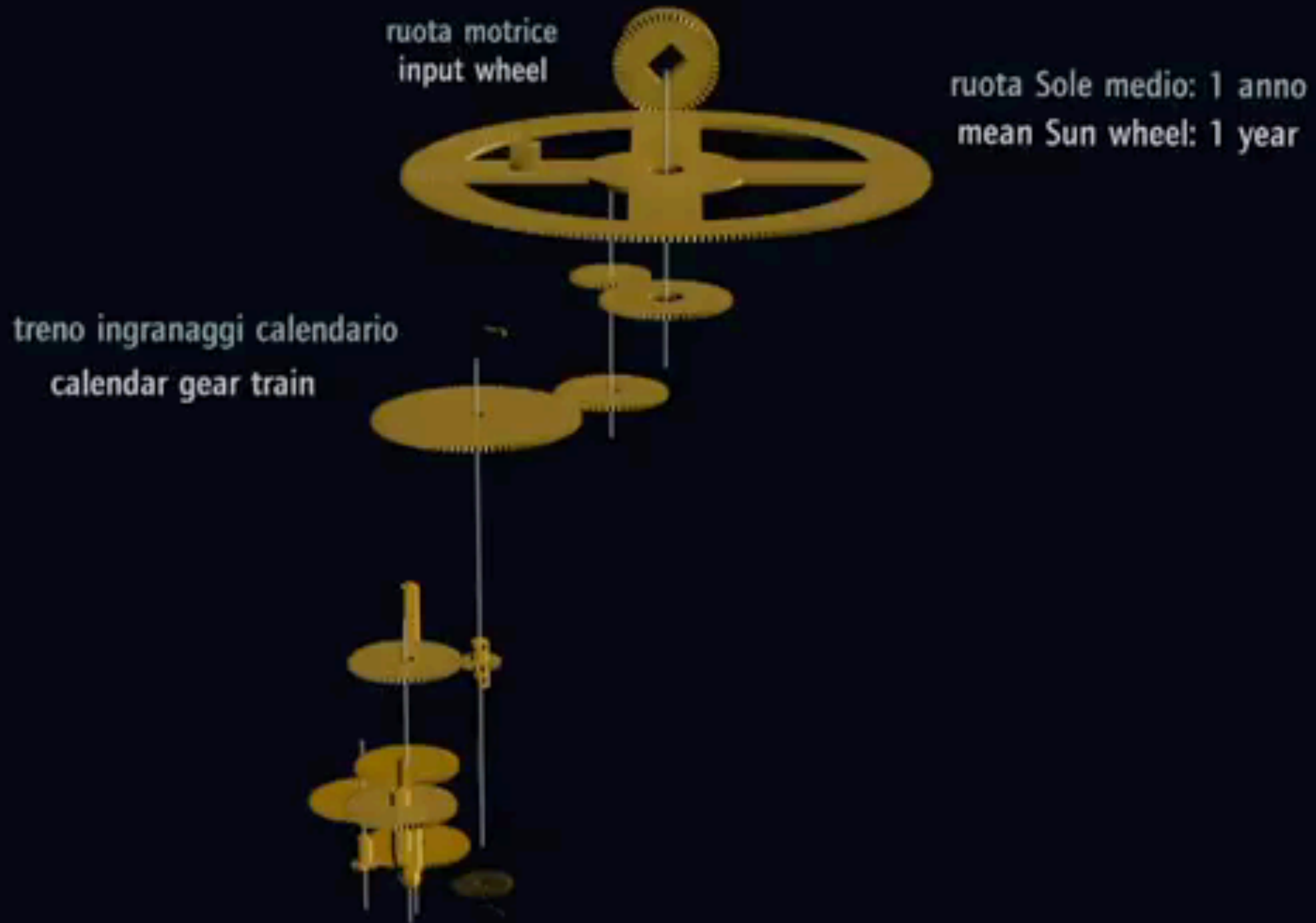
# Antikythera Mekanismen



# Antikythera Mekanismen



# An animation

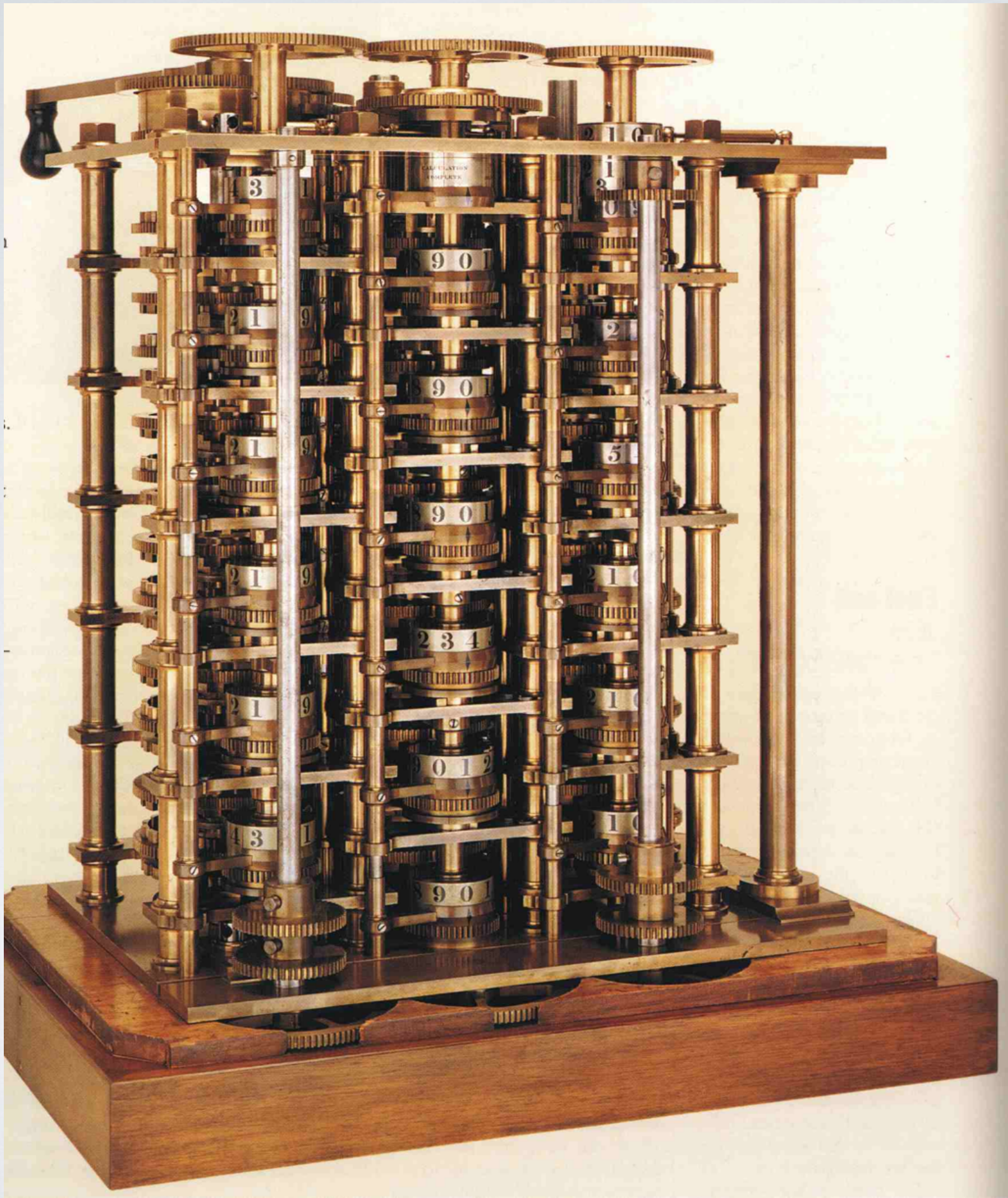


# CHARLES BABBAGE

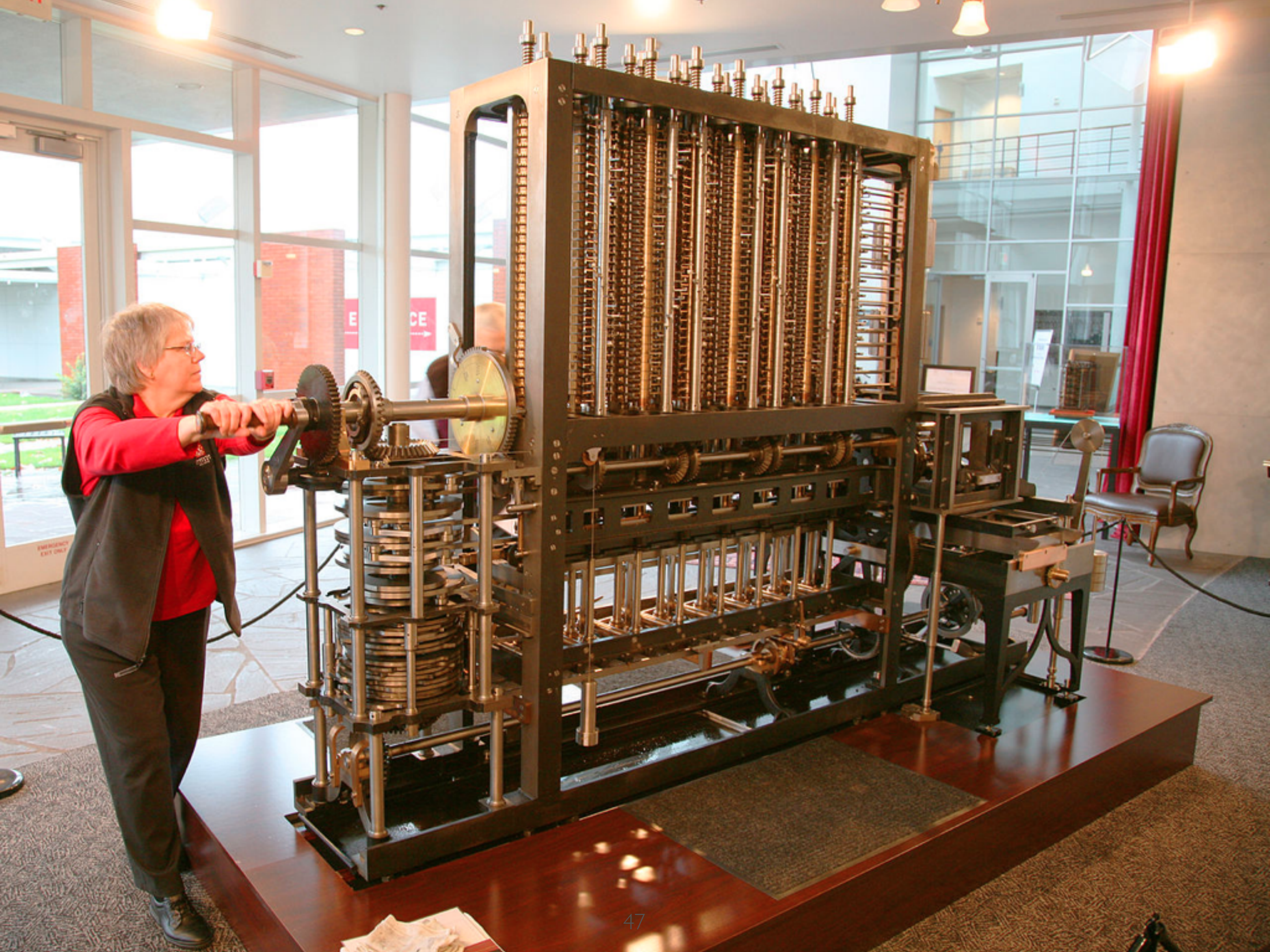
1792-1871













# ADA LOVELACE (1815 - 1852)



# KONRAD ZUSE (1910-1995)





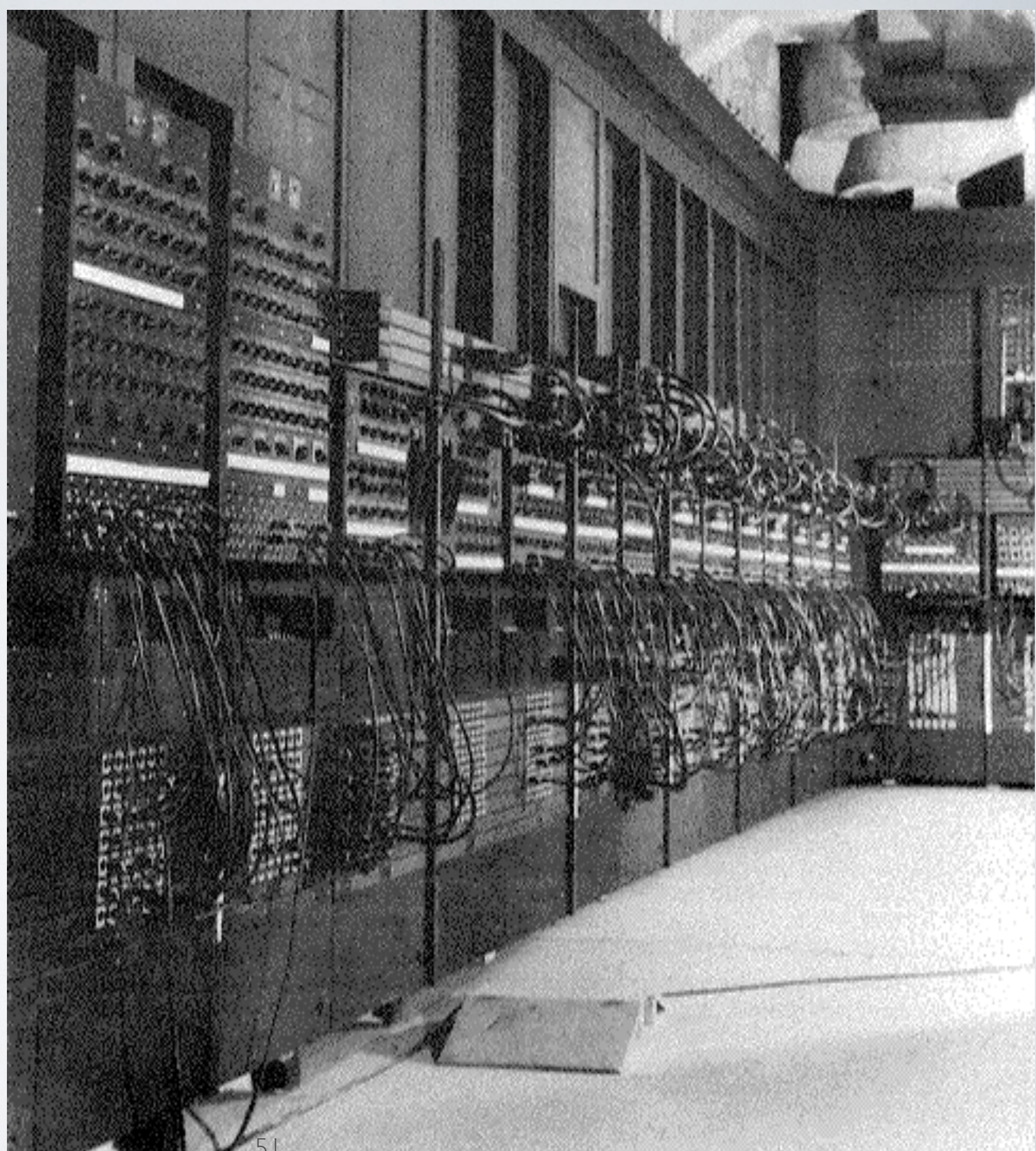
Z4





# ENIAC 1948

18,000  
elektronrör,  
70,000 motstånd  
och 5 miljoner  
lödpunkter







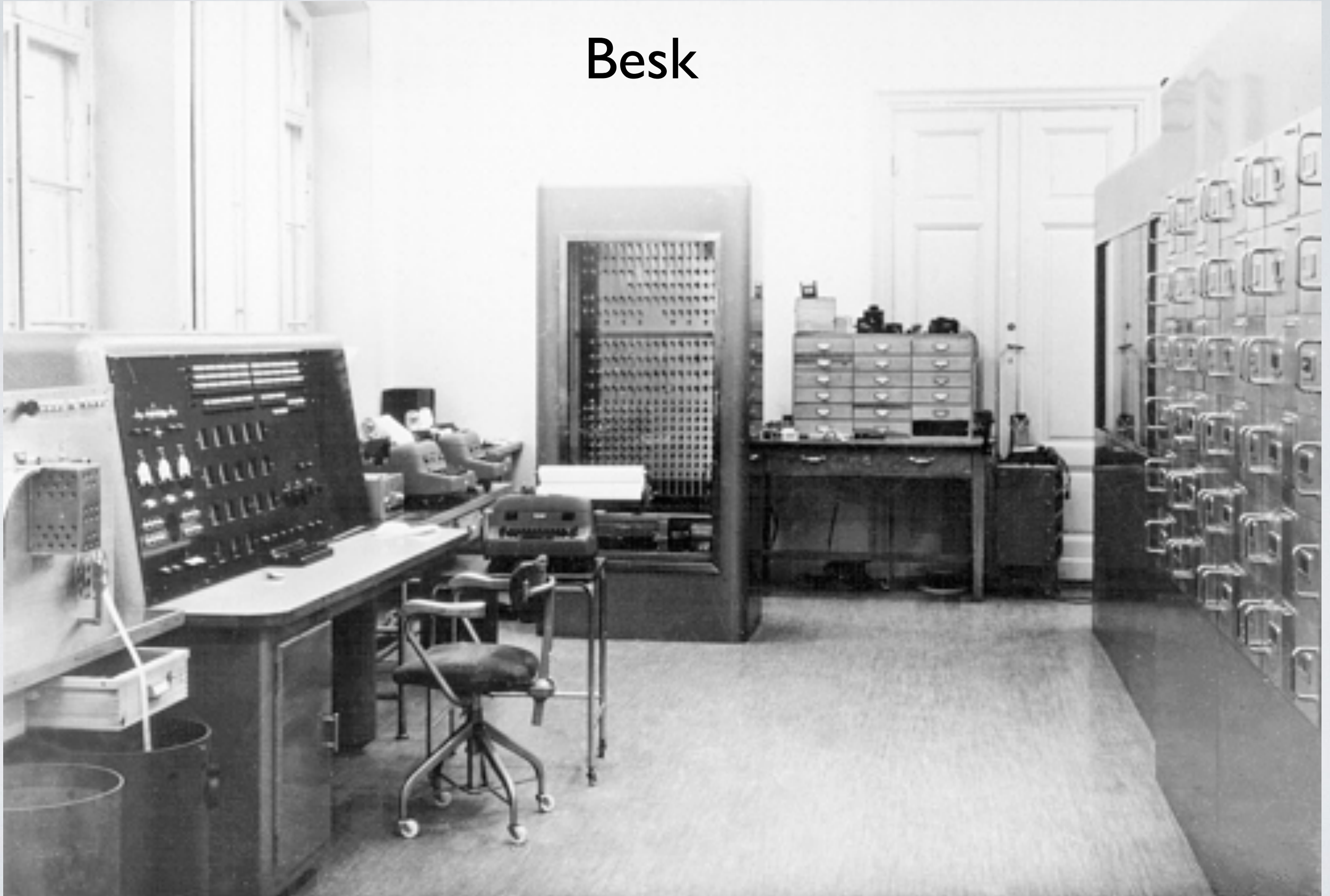


# Besk



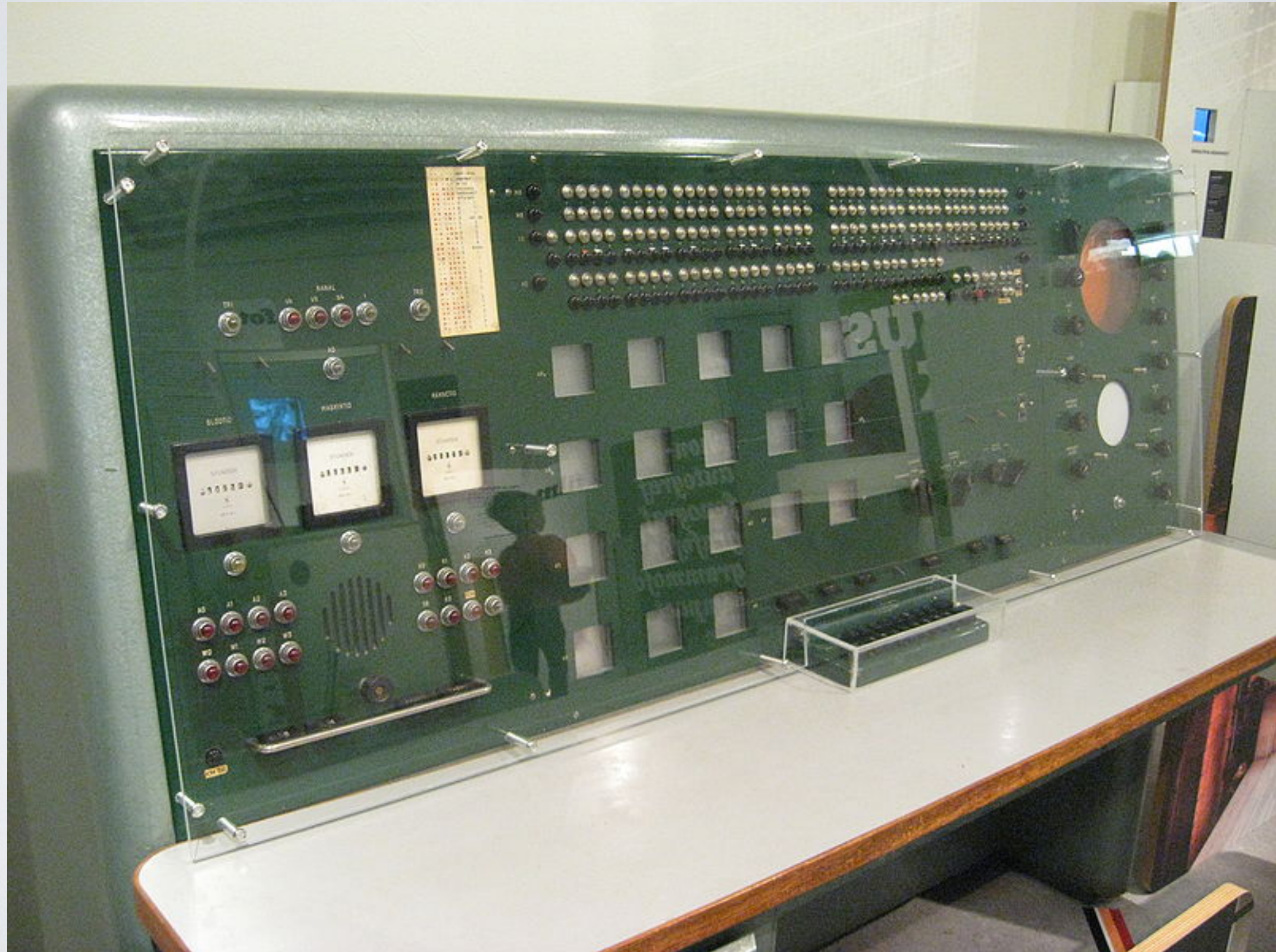


# Besk



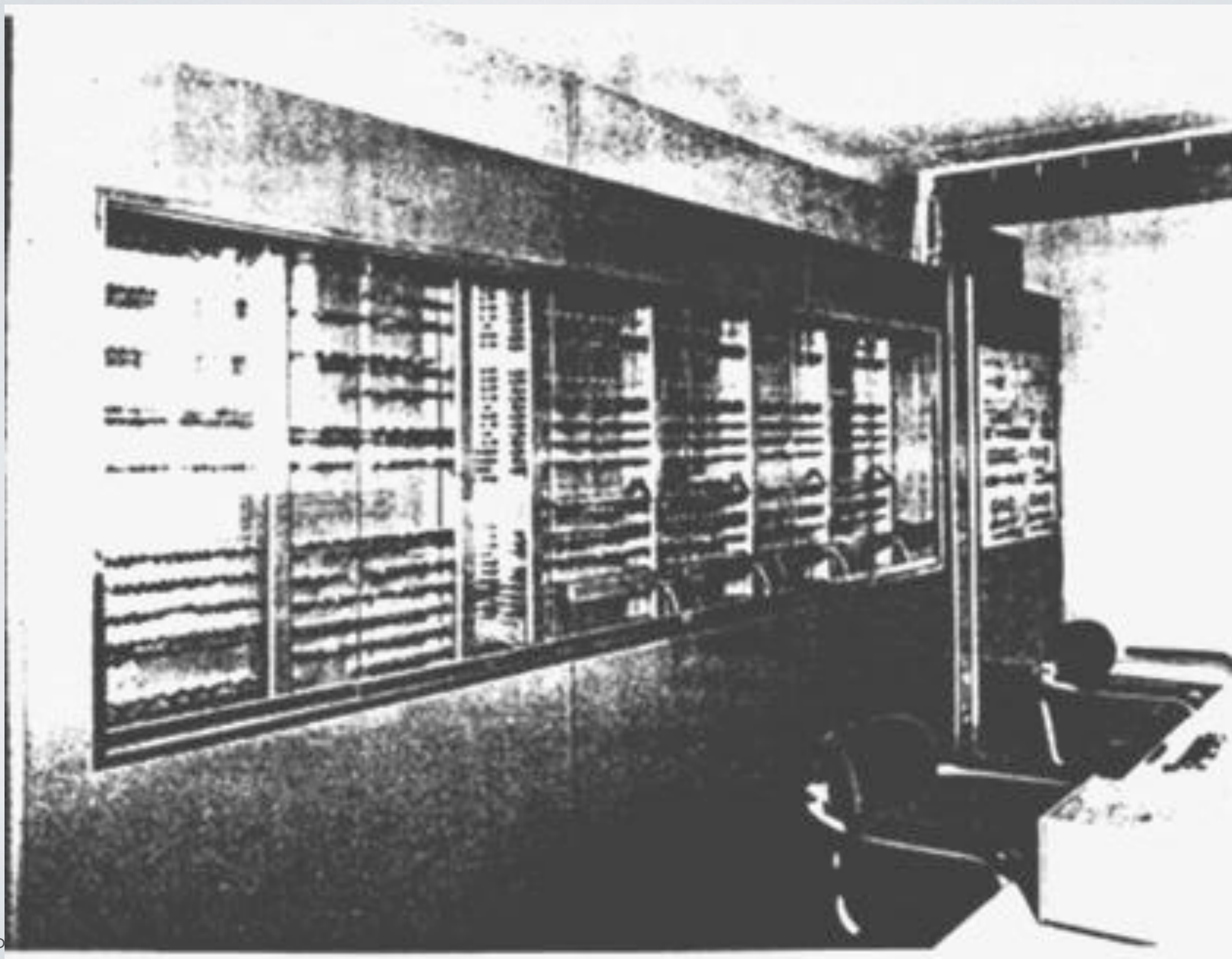


# KONTROLLPANEL

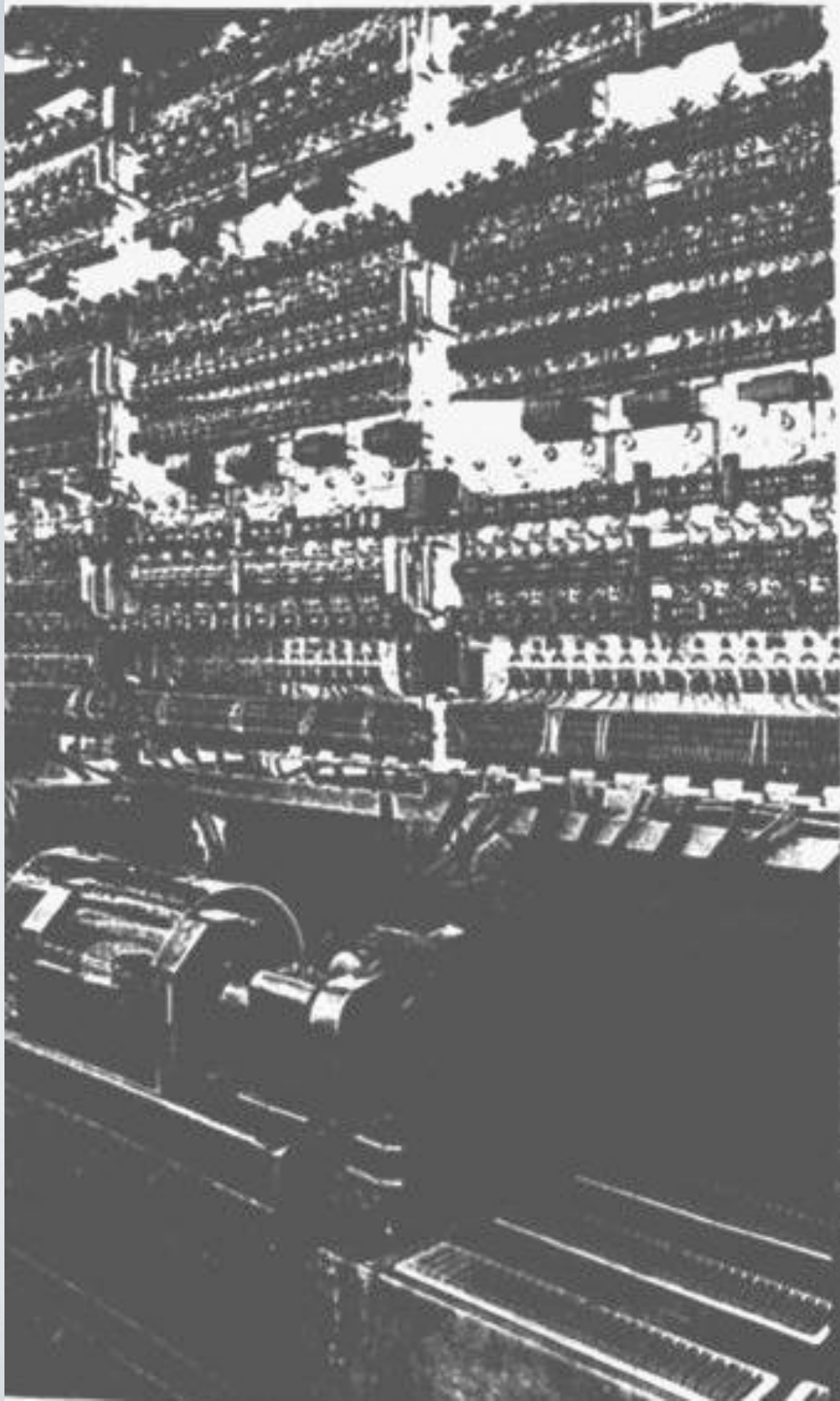




# Smil - framsida

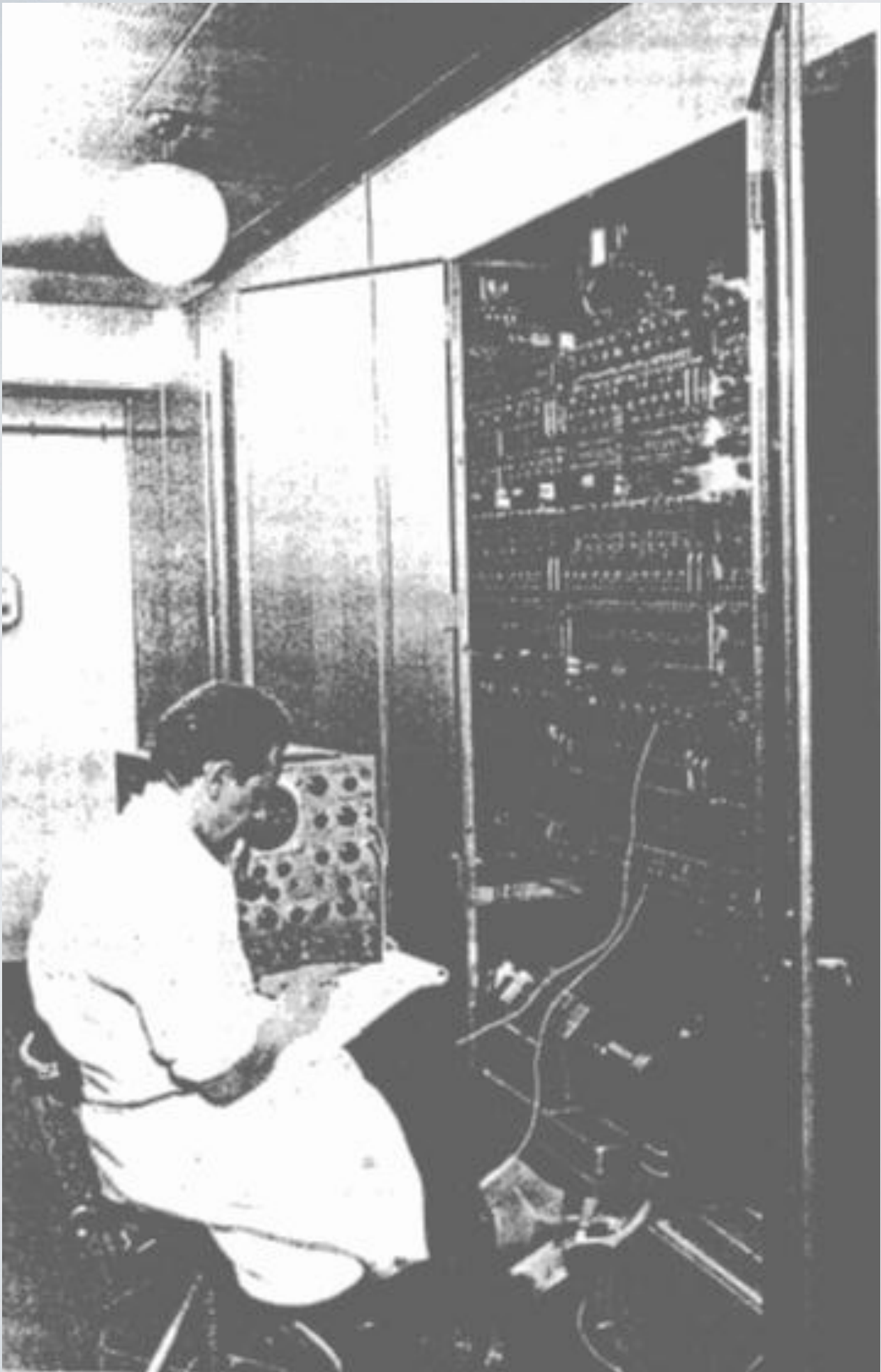






## Smil-trumminne

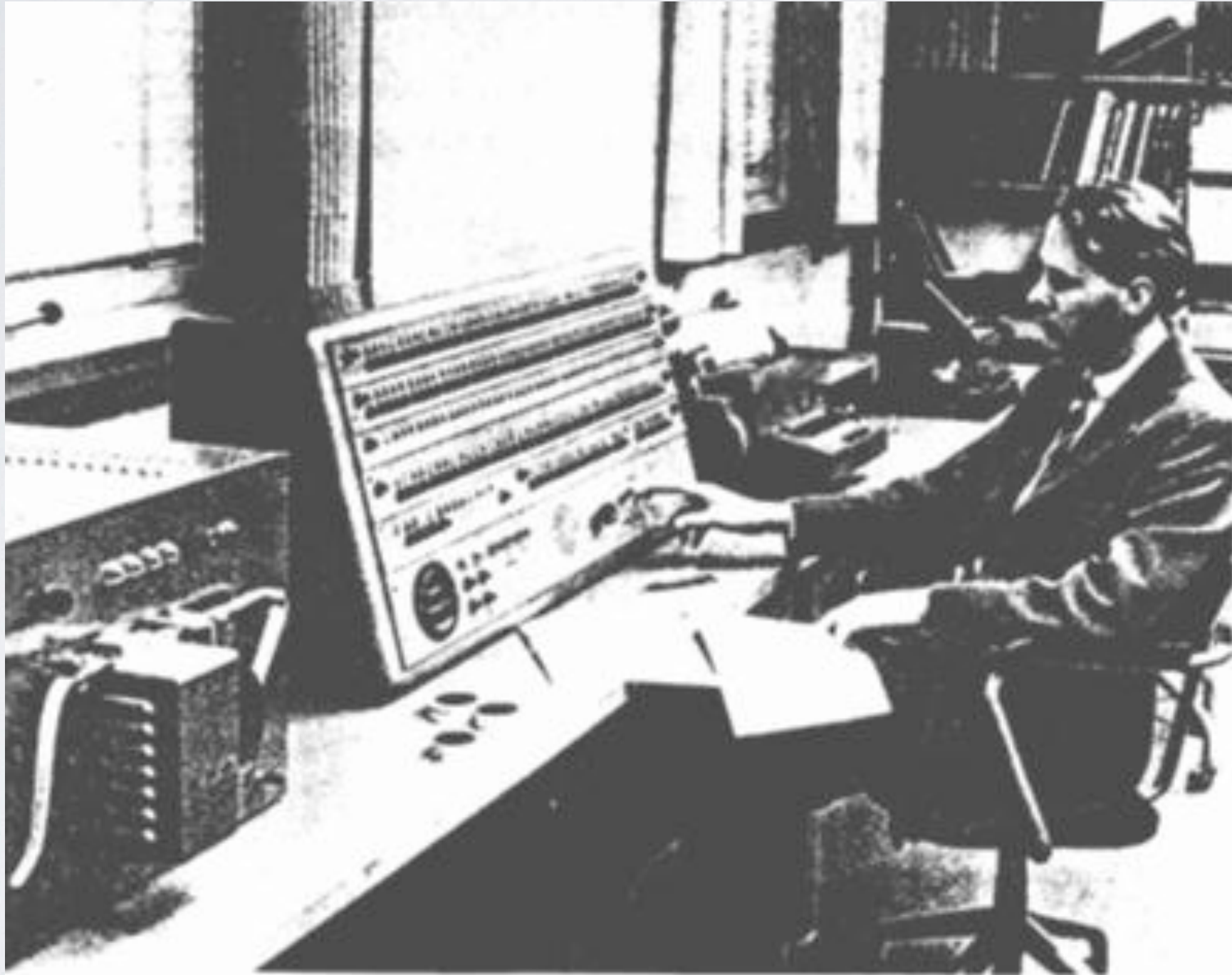




# Smil - felsökning



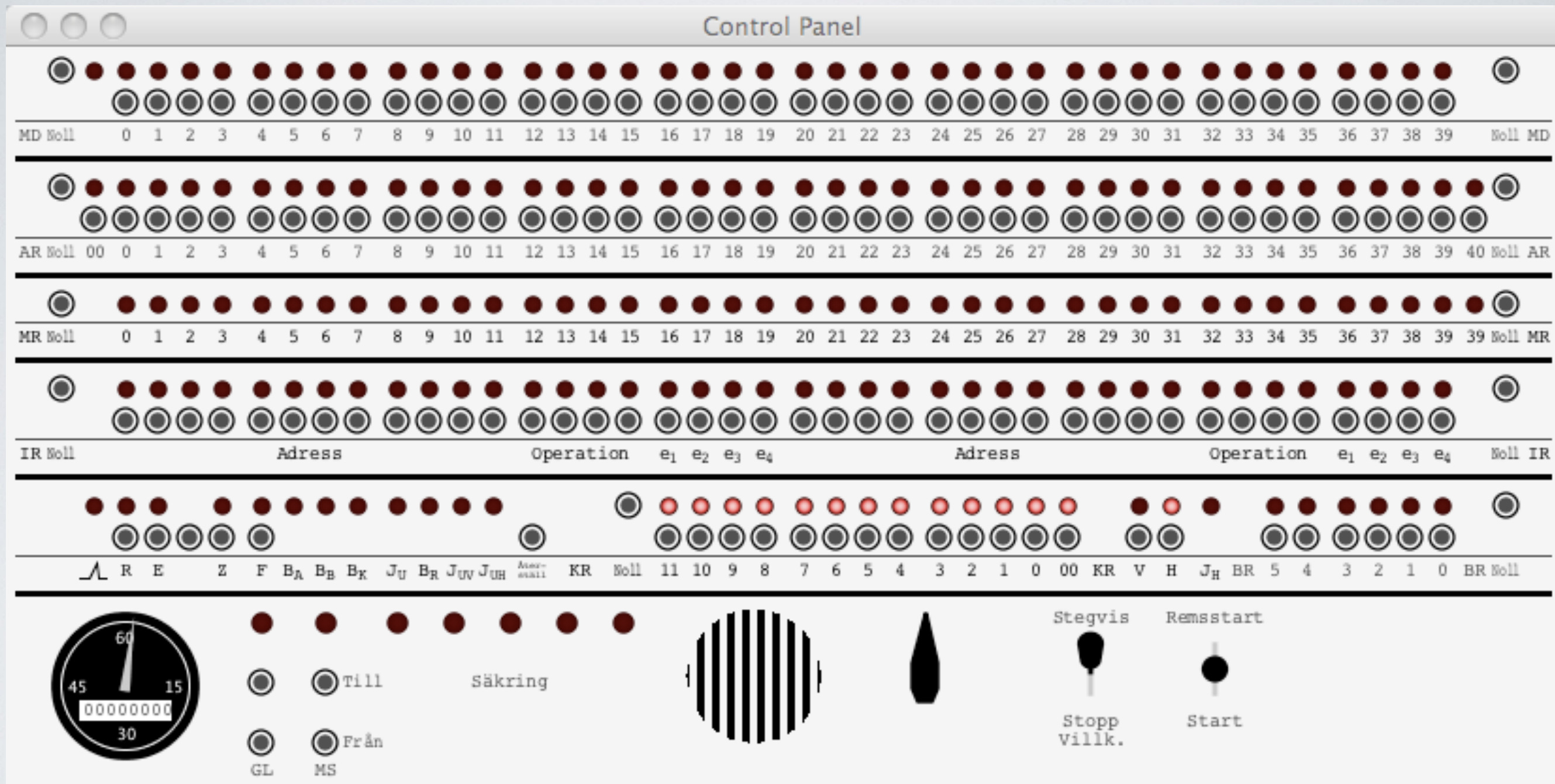
# Smil - operatörskonsol



Janöverbordet med in- och utorgan: den dielektriska remsläsaren t.v. och den elektriska skrivmaskinen med sin styrenhet t.h.

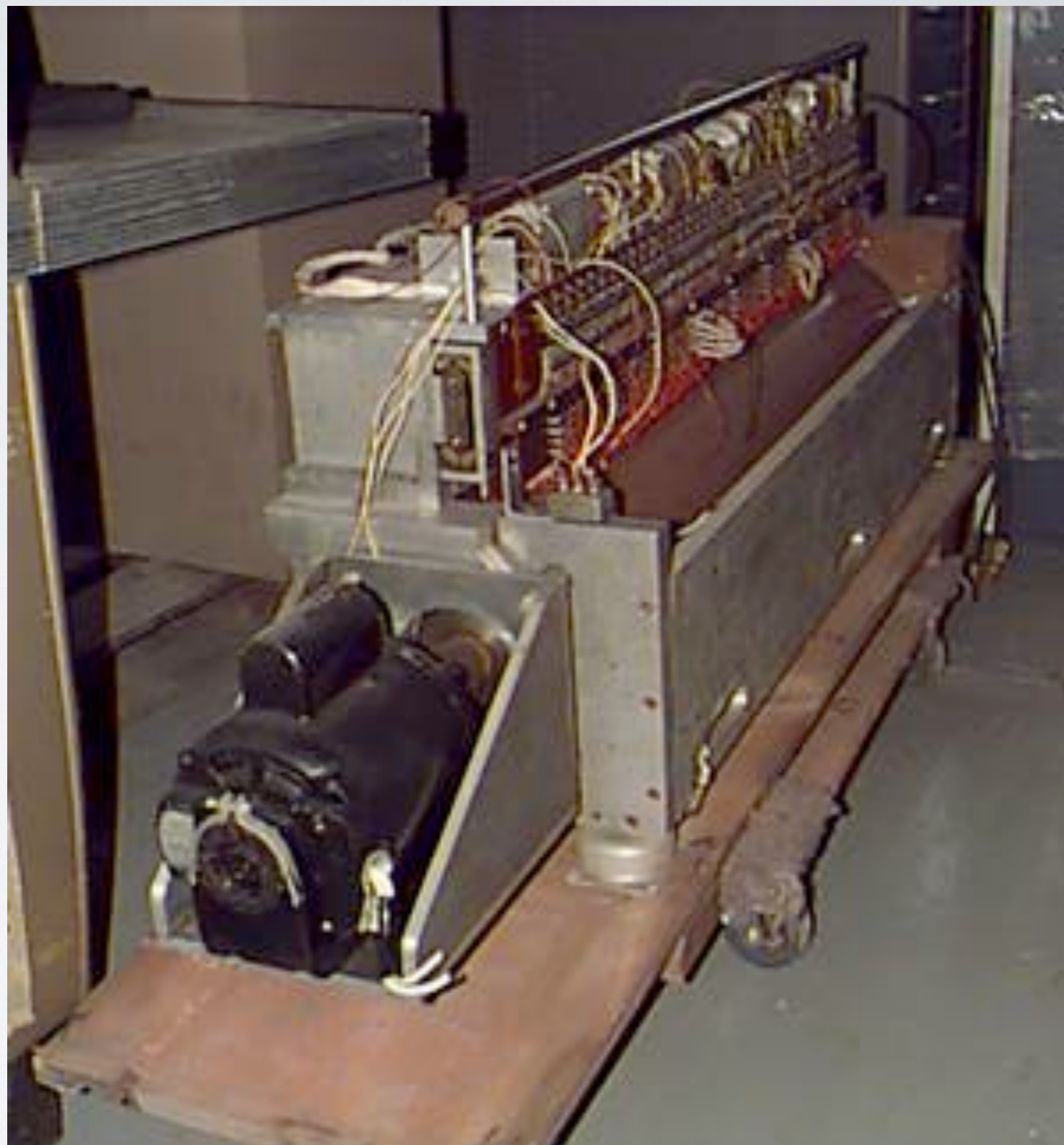


# Kontrollpanelen på SMIL-emulatorn





# Trumminne





# Skivminne för Saab D21, kapacitet 5 MB!





# KAPACITET HOS EN MODERN LAPTOP

- Frekvens: 2,3 Ghz
- RAM: 8-16 GB
- Skivminne: 1 TB
- Energi: 85W
- Men vad innebär det?





# KAPACITET – ADDITION

- 2,3 GHz betyder att datorn kan addera ca 1 miljard tal per sekund.
- Skriver man dem på rutat papper, ett tal per rad och lägger arken i en rad blir den 5 000 km lång.
- Lika långt som från Göteborg till Hudson Bay i Kanada eller Karthoum i Afghanistan.
- På en sekund!



# KAPACITET – UTRYMME

- Om man fyller alla rum i alla lägenheter i ett 6 vånings hyreshus med tre trappuppgångar med Billybokhyllor och fyller alla dessa med böcker, så blir det sammanlagt ca 1 TB





5 000 ÅR FRAMÅT

Hur blir det då?



# UTGÅNGSPUNKT

- Att sia är svårt, speciellt om framtiden!
- Om 5 000 år kommer vår civilisation säkert att ha gått under. Frågan är bara när.
- Tekniken fortsätter att utvecklas betydligt snabbare än människan
- Två scenarier: Ett positivt och ett negativt





SÅ GÅR DET ÅT HELVETE!

Sociala(?) media



# STÄNDIG UPPKOPPLING

- Alla är ständigt uppkopplade och följer vad som händer på sociala media – cybervärlden
- Mer och mer tid tillbringas där och tjänster utvecklas som gör att vi kan underhålla oss, så länge vi kan göra det som begärs i gengäld, dvs så länge vi har pengar



# REKLAM

- Reklamen blir mer och mer sofistikerad och fler och fler förköper sig.
- Segregationen mellan rika och fattiga ökar alltmer
- De fattiga reser sig så småningom, ett gigantiskt krig mellan fattiga och rika startar och föröder till sist vår jord!



# FÖRÄNDRAR VÅRT SÄTT ATT TÄNKA

- Googlar på saker och ting
- Svaren passar in på Googles bild av dig
- Dina möjligheter att utvecklas minskas
- Fokus på fakta, inte på värderingar eller förståelse
- Allt mer tid tillbringas i cyberrymden



# SEGREGERING

- Mellan dem som kan och dem som inte kan
- Ett fåtal blir rikare, klyftorna ökar
- Arbetslösheten ökar
- Religionen blir en trygg hamn, fundamentalismen ökar
- Behov av normer, som inte tillhandahålls av samhället



# DATORER

- Används bara på företag och motsv.
- I hemmet ersätts de av surfplattor och smartphones och på sikt kroppsnära utrustning
- Datorn/telefonen byggs in i klockor, armband, glasögon, kläder etc. och styrs av tanken via inbyggda chips i människan



# FÖRSTÄRKT VERKLIGHET KONSEKVENSER

- Fokus på fakta och upplevelse
- Genuina medmänskliga känslor förminskas
- Individualitet och ego-fixering
- Utslagning accepteras, precis som i ett spel

# CYBERLIV

- Mer och mer skapar varje individ ett eget liv i cyberspace och använder robotiserade system för att upprätthålla livhanken, inkl personligt försvar
- Förprogrammerade äventyr kommer att upplevas
- Till sist är robotarnas förprogrammerade möjligheter uttömda och mänskligheten går under





**Den ljusnande framtid...**



# TEKNISK UTVECKLING

- Blir ungefär som i det förra scenariet: Vi har alltid tillgång till internet och blir allt duktigare på att hitta saker
- Tack vare att IT-enheterna är mer eller mindre inbyggda i kroppen eller i kläderna så kan vi utan hinder umgås IRL
- Detta påverkar arbetet



# PRISER OCH VINSTER

- Priset på en vara baseras på obalans i information mellan producent och konsument. Denna obalans kommer att försvinna för konsumenterna vet alltmer.
- Systemets försvarsmekanism är att bilda monopol - t.ex. de gigantiska teknikföretagen - i en skala man inte sett under de senaste 200 åren – men de är inte hållbara.
- De försöker binda kunderna till sig och lockar med en massa erbjudanden, men de upplysta kunderna genomskådar det.

# KONSEKVENSER

- Överpriser kan inte tas ut och korrruption kommer att stort sett upphöra.
- Alla försök att tjäna stora pengar på konstnärlig produktion eller informationsövertag kommer att misslyckas.
- Aktiebörsen kommer att finnas kvar, likaså företag, men allt kommer att bli mycket mera förutsägbart



# MÄNGDEN ARBETE

- Den kommande vågen av automatisering kommer att minska mängden tillgängligt arbete
- Det som blir kvar kräver mycket hög kompetens
- Gränsen mellan arbete och fritid suddas ut och sambandet mellan lön och arbete blir otydligt

# KONSEKVENSER

- Skatten på arbete kommer att flytta från lön till produktion och medborgarlön kommer att införas
- Jämlikheten ökar och segregeringen minskar
- Många kommer inte att ha lönearbete utan gör andra, fria och kreativa saker istället.
- Kulturen (musik, bild och böcker) kommer att blomstra och distribueras helt elektroniskt



# SAMPRODUKTION

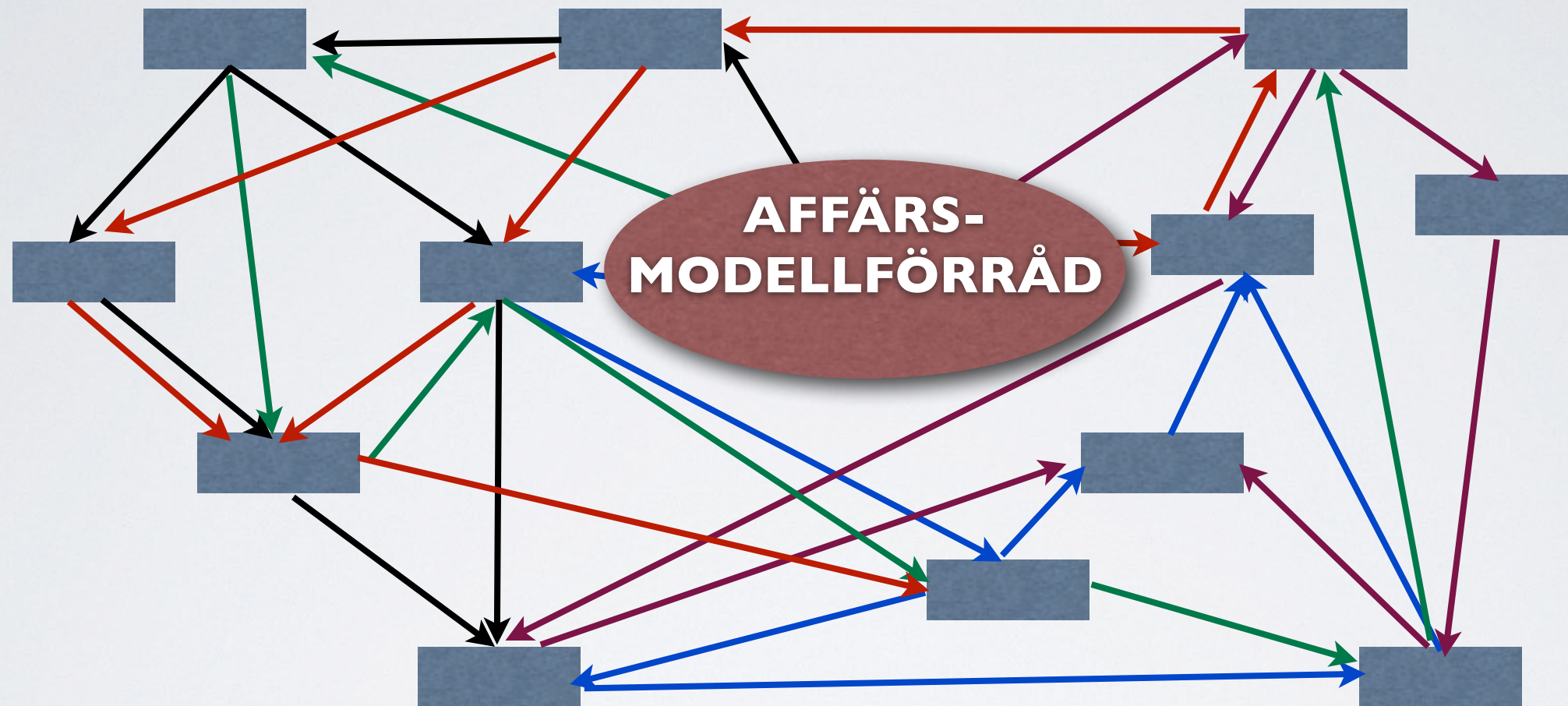
- Vi ser en spontan ökning av samproduktion: varor, tjänster och organisationer som inte längre följer kapitalismens regler.
- Den största informationsprodukten i världen - Wikipedia - görs gratis av frivilliga, har gjort uppslagsverk obehövliga och berövat reklambranschen på uppskattningsvis \$ 3 miljarder per år i intäkter.

# KONSEKVENSER

- Varor och tjänster kommer att bli billigare och det stora företagen kommer att ersättas av lokala enheter, som lägger ut tillverkningen över hela världen
- Vi kommer att få skräddarsydda prylar och tjänster till lägre pris än idag
- Vi kan själva bestämma tillverkningsprocessen eller tjänstesammansättningen



# HYPERSPECIALISERADE FÖRETAG



# NÄTVERKSSAMHÄLLET

# DEN LJUSNANDE FRAMTID...

- I takt med att folk får mer fritid kommer man att ägna den åt meningsfulla sysselsättningar
- Byteshandel och ideell verksamhet kommer att florera
- Man kommer att göra tjänster och dela skapelser bara för att det är så himla kul
- Att ha massor av pengar kommer inte att vara acceptabelt
- Och alla är lyckliga...





**Slut**